

УДК 332.1(075.8)

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ФАКТОРІВ ЗРОСТАННЯ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА НА ЙОГО ОРГАНІЗАЦІЮ

К.В. Наконечна, *кандидат економічних наук*

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Проаналізовано основні фактори зростання аграрного виробництва та їх вплив на організацію аграрного виробництва. Наведено узагальнення факторів аграрного виробництва. Надано пропозиції щодо вдосконалення організації аграрного виробництва.

Постановка проблеми. Економічне зростання являє собою один з основних критеріїв розвитку суспільства, який характеризує результати господарської діяльності держави, відображаючи його стабільність і незалежність. Кожен сектор економіки відіграє свою роль у досягненні бажаних темпів економічного зростання країни. Підвищення темпів економічного зростання є актуальною проблемою як для суспільства в цілому, так і для його структурних одиниць.

Враховуючи значення агропромислового комплексу (АПК) в економіці України, очевидно, що забезпечення економічного зростання його галузей АПК виступає стратегічно важливим завданням. Вивчення факторів, які впливають на економічне зростання аграрного виробництва, дозволить оптимізувати якісні та кількісні перетворення в галузі та зміцнити продовольчу безпеку країни.

Дослідженню факторів зростання аграрного виробництва в останні роки присвячено праці таких вчених, як М.Я. Дем'яненко, М.В. Зубець, М.Х. Корецький, М.Й. Малік, Б.Й. Пасхавер,

П.Т. Саблук, В.О. Точилін, О.В. Шубравська та ін.

Мета цього дослідження – охарактеризувати фактори зростання аграрного виробництва та проаналізувати їх вплив на організацію аграрного виробництва.

Виклад основного матеріалу. У даному випадку під факторами маються на увазі явища і процеси, що визначають потенційні можливості збільшення реального обсягу виробництва, підвищення ефективності та якості зростання. Традиційно виділяють прямі і непрямі фактори економічного зростання. Прямі – забезпечують фізичну можливість росту і включають у себе кількісну і якісну складову трудових, природних ресурсів, основного капіталу, технологію і організацію виробництва, підприємницькі здібності. Непрямі – являють собою умови, що сприяють або обмежують використання потенціалу прямих факторів. До складу непрямих факторів економічного зростання входять: ступінь монополізації ринку; ціни на виробничі ресурси та можливість їх перерозподілу; податкове, кредитно-фінансова та інвестиційне оточення; діюча систе-

ма розподілу доходів: структура витрат (споживчих, державних).

У залежності від того, під впливом яких чинників відбувається економічне зростання, виділяють два його типи: екстенсивний та інтенсивний. У першому випадку збільшення виробленої продукції досягається за рахунок залучення в процес виробництва додаткових ресурсів, тобто кількісного компонента. У другому – економічне зростання виробництва ґрунтується на масштабному використанні більш ефективних і якісно зроблених чинників виробництва.

Взаємодія факторів економічного зростання найчастіше залежить від впливу на їхню поведінку апарату державного управління, – самостійного надбудовного фактора. Держава, за допомогою нормативно-правової бази та різних форм і методів регулювання, здатна в достатній мірі впливати на економічні відносини в умовах ринку. Особливе місце займають реалізовані в сфері АПК державні програми економічного розвитку, які передбачають досягнення економічного зростання в його галузях.

Аграрний сектор України з його базовою складовою, сільським господарством, є системоутворюючим у національній економіці, формує засади збереження суверенності держави – продовольчу та, у визначених межах, економічну, екологічну та енергетичну безпеку, забезпечує розвиток технологічно пов'язаних галузей національної економіки та формує соціально-економічні основи розвитку сільських територій.

Окрім стабільного забезпечення населення країни якісним, безпечним, доступним продовольством, аграрний сектор України безперечно спроможний на вагомий внесок у вирішення світової проблеми голоду.

Подальше входження до світового економічного простору, посилення про-

цесів глобалізації, лібералізації торгівлі вимагають адаптації до нових та постійно змінних умов і, відповідно, – подальшого вдосконалення аграрної політики.

Український аграрний сектор з потенціалом виробництва, що значно перевищує потреби внутрішнього ринку, є ланкою, що, з одного боку, може стати локомотивом розвитку національної економіки та її ефективної інтеграції в світовий економічний простір, а, з іншого, – забезпечити зростання доходів, задіяного в аграрній економіці сільського населення, що складає понад третину всього населення країни, дати мультиплікативний ефект у розвитку інших галузей національної економіки.

Серед непрямих факторів розвитку аграрного виробництва в Україні на сьогодні ключового значення набувають інноваційно-інвестиційні чинники. Саме вони дозволяють забезпечити економічне зростання в умовах безперервної економії трудових витрат у розрахунку на одиницю виробленої продукції.

Сутність державної інноваційної політики в аграрній сфері полягає, насамперед, у створенні та підтримці відповідних інститутів і механізмів, що забезпечують просування у виробництво ресурсозберігаючих проектів та розробок, стимулювання інноваційної активності підприємств шляхом страхування ризиків, створення об'єктів з високонауковим виробничим потенціалом [1, 4, 7–9].

У сфері сільського господарства виділяються щонайменше чотири основні напрями інновацій – селекційно-генетичні, виробничо-технологічні, організаційно-управлінські та економіко-соціологічні, котрі реально впливають на розвиток агропродовольчих систем та відображають їх об'єктивно існуючу багатofункціональність. На сьогодні також суттєвого значення в методологічному плані набуває розробка способів

Таблиця 1. Вплив груп чинників на аграрне виробництво*

Групи чинників	Складові чинників та характер їх впливу на аграрне виробництво
Макроекономічні чинники	Рівень інфляції, рівень безробіття в країні та в регіоні, платоспроможний попит населення та переробних підприємств на сільськогосподарську продукцію.
Інституційні чинники	Визначається існуючою нормативно-правовою базою, розвитком мережі державних та недержавних інститутів, управлінням та регулюванням аграрного сектора.
Фінансові чинники	Виявляються у доступності до джерел фінансових ресурсів, рівні цін залучення кредитних ресурсів, створенні інвестиційного клімату для реалізації інноваційних проектів. Фінансові чинники впливають на розвиток виробництва, рівень впровадження новітніх технологій та підходів до виробництва аграрної продукції, рівень прибутковості та рентабельності сільськогосподарських підприємств тощо.
Цінові чинники	Виражаються у диспаратеті цін на продукцію аграрних підприємств і ресурси, необхідні для виробничого процесу через ненадійність постачальників. Обумовлене тим, що ресурсо-утворюючий сектор представлений, в основному, монополіями й олігополіями, які самостійно визначають свою цінову політику, в той час, як ціни на продукцію аграрного підприємства встановлюються на ринку, де діє значна кількість агентів.
Технічні чинники	У сучасних умовах функціонування підприємств мають негативний вплив, що обумовлене значним фізичним і моральним зносом, руйнацією більшості матеріальних засобів. До цієї категорії належать рівень розвитку НТП, рівень впровадження новітніх технологій.
Виробничі чинники	Недодержання технологій виробництва та їх низький рівень, недотримання науково-обґрунтованих сівозмін у рослинництві та норм годівлі тварин, значне зменшення внесення органічних та мінеральних добрив негативно впливає на продуктивність підприємства.
Природні чинники	Кількість і якість природних ресурсів, впливає на темпи економічного зростання і є визначальним у здійсненні сільськогосподарської діяльності.
Екологічні чинники:	Отримання екологічно-чистої і органічної продукції, зменшення викидів та забрудненості на сільських територіях.
Збутові чинники	Пов'язані з відсутністю раціональних каналів просування продукції, нерозвиненістю ринкової інфраструктури, в першу чергу, оптових сільськогосподарських ринків; бездільністю аграрних бірж; знищенням системи концентрації; засиллям в умовах відкритості національної економіки імпортних продуктів харчування; втратою традиційних зовнішніх ринків збуту і недокладанням зусиль до завоювання нових; сировинним характером експорту тощо.
Організаційні чинники	Пов'язані з менеджментом у більшості сільськогосподарських підприємств. Вагомий вплив на їх діяльність має організаційно-виробнича структура, форма господарювання, організація праці та її мотивація.
Соціально-демографічні чинники	Відображуються у менталітеті населення, що виявляється у хліборобській культурі. Негативний вплив чинять урбанізація населення країни та зниження питомої ваги працівників із повною вищою освітою. Старіння населення, як чинник, стримує розвиток аграрного сектора. Незадовільні умови праці, та найнижча заробітня платня серед інших видів діяльності призводять до відтоку робочої сили до міст або інших країн.
Структурні чинники	Визначають співвідношення обсягів виробництва рослинництва й тваринництва, у т. ч. за категоріями виробників, та формуванням пріоритетів галузевого розвитку аграрного сектора (механізми збільшення поголів'я худоби чи посівних площ).

*Розроблено на основі [5, 2, 3].

Таблиця 2. SWOT-аналіз факторів діяльності сільськогосподарських підприємств в Україні*

Сильні сторони	Слабкі сторони
Сприятливі природно-кліматичні умови; наявність земельних ресурсів належної якості; забезпеченість трудовими ресурсами; можливість диверсифікації діяльності; внутрішня вмотивованість сільськогосподарських виробників; екологічність сільськогосподарської продукції (для більшості підприємств); лояльність вітчизняних споживачів продовольчих товарів; цінові переваги у конкурентній боротьбі на зовнішніх ринках.	Розпорошеність сільськогосподарських підприємств; переважно екстернівне виробництво; низький рівень технічного забезпечення; значне зношення основних засобів; низький рівень заробітної платні; значний рівень збитковості аграрних виробників.
Можливості	Загрози
Формування сприятливого інституційно-правового середовища; розвиток аграрного ринку; розвиток різноманітних форм господарювання та їх вертикальної та горизонтальної інтеграції; зростання доходів населення; зростання попиту на сільськогосподарську продукцію на внутрішньому ринку; розширення асортименту продукції; вихід на нові ринки, можливості експорту; підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції; розвиток виробництва вітчизняної сільгосптехніки; зниження податкового тиску; розвиток теоретико-методологічних та практичних засад агроменеджменту.	Інтервенція на ринок з боку іноземних фірм; посилення податкового тиску; операційні ризики виробництва; фінансові ризики виробництва аграрної продукції; зростання залежності від інновацій у аграрному секторі; старіння сільського населення; диспаритет цін; недостатність та незбалансованість державної підтримки; відсутність стратегії розвитку аграрного сектора; незадовільні соціальні умови.

*Розроблено на основі [5, 2, 3].

вбудовування науково-технічних факторів в загальну стратегію розвитку АПК.

Модернізація виробництва та перехід на передові ресурсозберігаючі технології будуть супроводжуватися істотним вивільненням робочої сили. Одним із важливих факторів агропромислового виробництва є забезпеченість трудовими ресурсами. Зайнятих у сільській місцевості налічується майже 6,371 млн осіб, з них: у сільському господарстві, мисливстві, рибальстві та рибництві зайнято 575,8 тис. осіб, решта – працюють в інших сферах економічної діяльності. Рівень оплати праці в сільському господарстві на 33% нижчий від середнього по Україні [6]. До трудонадлишкових, з поглибленням економічної кризи, відно-

ситься велика кількість регіонів, тому особливу увагу слід приділити формуванню нових робочих місць, перенавчанню персоналу, організації альтернативних видів діяльності в сільській місцевості.

Для узагальнення чинників аграрного виробництва необхідно використати SWOT-аналіз (табл. 2), що полягає в розділенні чинників і явищ на чотири категорії – сильних (Strengths), слабких (Weaknesses), можливостей (Opportunities) та загроз (Threats). SWOT-аналіз дозволяє сформулювати висновки щодо діяльності підприємств аграрного сектора і дає основу для внесення конкретних пропозицій щодо мінімізації слабких сторін, використовуючи можливості зовнішнього середовища аграрного сектора та використання

сильних сторін для ліквідації загроз, що може сприяти підвищенню конкурентоспроможності аграрних підприємств, зростанню обсягів реалізації продукції та прибутковості підприємств.

Висновки

Поступальний розвиток аграрного сектора неможливий без подальшого

виявлення та обліку пріоритетних факторів економічного зростання з урахуванням суб'єктивних характеристик регіону.

Основним інструментом реалізації виявлених перспектив зростання на сьогоднішній день залишаються цільові державні, регіональні та відомчі програми.

Література

1. Василенко В.О., Ткаченко Т. І. Стратегічне управління підприємством: Навчальний посібник. – 2-е вид., випр. і доп. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 400 с.
2. Гордієнко П.Л., Дідківська Л.Г., Яшкіна Н.В. Стратегічний аналіз: Навчальний посібник. – 2-е вид., перероб. і доп. – К.: Алтера, 2008. – 478 с.
3. Дем'яненко С.І. Концепція аграрної політики України. / Українська аграрна конфедерація. Ін-т розвитку аграрного підприємництва та села. – К.: ПРООН, 2010. – 135 с.
4. Дем'яненко С.І. Менеджмент аграрних підприємств: Навч. посіб. – К.: КНЕУ, 2005. – 347 с.
5. Кваша С.М. Напрями удосконалення механізмів формування ринкової рівноваги на ринках сільськогосподарської продукції // Економіка АПК. – 2011. – №2. – С. 161–167.
6. Кундицький О.О., Чопко Н.С. Чинники розвитку підприємств аграрного сектора України. / Экономика и управление. – № 6 – 2012. – С. 54–58.
7. Черевко Г.В. Державне регулювання економіки в АПК: Навч. посіб. – К.: Знання, 2006. – 339 с.
8. Аграрна реформи в Україні / П.І. Гайдуцький, П.Т. Саблук, Ю.О. Лупенко та ін./ За ред. П.І. Гайдуцького. – К.: ННЦ ІАЕ, 2005. – 424 с.
9. Надвичиний С.А. Аналіз системи чинників економічного розвитку аграрної сфери економіки регіону // Інноваційна економіка. – №3 (29). – 2012. – С. 220–225.

АННОТАЦІЯ

Наконечная Е.В. Анализ влияния факторов роста аграрного производства на его организацию // Биоресурсы и природопользование. – 2014. – 6, № 5–6. – С. 146–150.

Проанализированы основные факторы развития аграрного производства и их влияние на организационную структуру аграрного производства. Приведены обобщения факторов аграрного производства. Даны предложения по совершенствованию организации аграрного производства.

SUMMARY

K. Nakonechna. Analysis of influence of growth's factors on agricultural production and its organization // Biological Resources and Nature Management. – 2014. – 6, № 5–6. – P. 146–150.

The main factors of agricultural production and their impact on the organizational structure of agricultural production have been analyzed. Regulatory framework as part of the organizational-economic mechanism of agricultural production have been characterized. Suggestions for improving the organization of agricultural production have been provided.